

Az elbeszélő diszkurzus II. (elmélet, történet, műfaj)

NK 68992

SZAKMAI ZÁRÓJELENTÉS

(2007–2010)

1. A projekt megvalósítása

A kutatások megvalósítása egészében megfelel a tervezetben vállalt célkitűzéseknek. A publikációk számát illetően – a 6 önálló szerzői könyvet, a 2 konferenciakötetet, a 3 tematikus folyóirat-blokkot, a 40-nél több tanulmányt számba véve – meg is haladtuk a projektben szereplő opciókat.

2. Hátráltató körülmények, korrekciók

Egy alkalomra – 2010. július 1. és december 31. között – 6 hónapos határidő módosítást kértünk és kaptunk. A korrekció oka az volt, hogy a program vezetőjének 2009. januárjában megszűnt főállású munkaviszonya a Pannon Egyetemen. Az új kutatóhely a Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézete lett. Az áthelyezés adminisztratív intézése és az új szerződés előkészítése, megkötése 9 hónapot vett igénybe, mialatt nem tudtunk kifizetéseket eszközölni, jöllehet a kutatások ezalatt sem szüneteltek. Ezzel indokolható a záró időpont kitolására vonatkozó kérelem, illetve a hallgatói alkalmazásra szánt összeg átirányítása az *Egyéb költségek* rovatába. Mivel a jelzett intervallumban nem tudtuk felhasználni a hallgatói támogatást, az áthelyezett összeget könyvkiadásra fordítottuk, amihez az OTKA Iroda hozzájárult.

A másik körülmény ugyancsak az elbocsátások rovására írható. Ugyanis Tegyei Gabriella senior kutatónk 2008-ban kénytelen volt megválni a Pannon Egyetemtől, s az új kutatóhelyen már nem folytathatta munkáját a projektben tervezettek szerint. Elvégzett egyéves kutatói tevékenységéről alább beszámolunk.

3. Kutatási eredmények

Az OTKA által támogatott kutatás egyik legfontosabb eredménye, hogy Veszprémben regénykutatási központ alakult ki a két projekt megvalósításának ideje alatt (2003–2010), melynek munkájába a hazai egyetemek kutatói is szép számmal bekapcsolódtak: Bényei Tamás, Bókay Antal, Abádi Nagy Zoltán, Bónus Tibor, Dobos István, Eisemann György, Fried István, Kabdebó Lóránt, Orosz Magdolna, Szávai János, Szegedy-Maszák Mihály és mások. A fejlemény jelentőségét növeli, hogy az idegen nyelvű irodalmak kutatói és a magyar irodalom szakemberei számára állandó fórummá vált a veszprémi műhely, sokpólusú elméleti-módszertani megközelítések párbeszédét, komparatív problémák megfogalmazását és

megvitatását téve lehetővé. Ezzel magyarázható kiadványaink szakmai elismerése, többek között az, hogy több publikációnk felkerült az egyetemek kötelező irodalom listáira.

A másik jelentősnek mondható eredmény, hogy alapozó munkák jöttek létre a „modernségből” kirekesztett klasszikusaink – Arany János, Babics Mihály, Gárdonyi Géza, Móricz Zsigmond, Németh László – elbeszélő művészetének vizsgálatában, eddig nem alkalmazott, korszerű narratív és diszkurzív módszerek kidolgozásában, új kutatási témák felvetésében.

Számottevő idézettséggel nyugtázott eredmények születtek elméleti problémák kapcsán – a regény- és elbeszélés-poétika, a vers- és prózanyelv, illetve a diszkurzív metafora elmélete és tudománytörténete terén. Mindenekelőtt Mihail Bahtyin és Paul Ricœur kritikai elsajátítása mondható – nemzetközi mércével mérve is – figyelemreméltónak. Ugyanez megállapítható Szent Ágoston, Cervantes, Puskin, Gogol, Dosztojevszkij, Turgenyev, Henri James prózaművészete kapcsán is, egyfelől a műfaj- és prózapoétikai, másfelől a mediális és kulturális megközelítések produktivitásának köszönhetően. Újabb értelmezések születtek a perszonális elbeszélés vizsgálata terén is. A mondottakat számos külföldi publikáció és konferencia-szereplés támasztja alá.

4. A kutatási eredmények közvetítése

A hároméves kutatási időszakban két tudományos konferenciát rendeztünk meg Veszprémben:

A III. Veszprémi regénykollokviumot (2008. szeptember 25–27.) *Regények, Médiumok, Kultúrák* címmel, 26 előadó részvételével, melyen képviselve voltak a magyar irodalomtudomány és a modern filológiák különböző iskolái, intézményei (DTE, ELTE, KGRE, MTE, PTE, SZE, BDF), az angol, az amerikai, a német, a francia, az orosz, a határon túli magyar regény kutatói. Poétikailag produktív megfontolások merültek fel a festészet, a zene és a próza művészetének összefüggései, illetve a verbális, a szcenikai és képzőművészeti médiumok retorikája kapcsán.

A IV. Veszprémi regénykollokviumot (2010. szeptember 16–18.) a prózanyelv és az írásművészet kérdéseinek szenteltük, melyen 28 előadás hangzott el elméleti kérdések kapcsán, valamint Jókai, Gárdonyi, Babits, Kosztolányi, Márai, Szerb Antal, Ottlik, Mészöly, Hajnóczy, Kertész Imre, Háy János, Domokos István, illetve Sterne, Fielding, Dosztojevszkij, Nabokov, Hrabal és más regényírók megidézésével. 2011 tavaszán a konferenciakötetet *Regényművészet és íráskultúra* címen jelentetjük meg a Diszkurzívák 13. darabjaként. A 23 íves könyv szerkesztési és nyomdai munkálatai az Argumentum Kiadónál folyamatban vannak.

Külföldi fórumokon a kutatócsoport tagjai összesen 17 tudományos előadást tartottak meg.

5. Önálló könyvek, monográfiák

Kovács Árpád két önálló szakmunkát tett közzé:

A Prózamű és elbeszélés. Regénypoétikai írások című könyv a regényműfaj és elbeszélés, a nyelv és a prózanyelv, valamint a diszkurzuselmélet időszerű kérdéseit fogalmazza újra. Önálló fejezetben tárgyalja Mihail Bahtyin és Paul Ricœur munkásságát, különös tekintettel a narráció és a metafora, valamint a perszonális elbeszélés regénybeli szerepére, történeti alakulására. Külön fejezetet szentel Szent Ágoston, Cervantes, Dosztojevszkij és Gogol írásmódja vizsgálatának.

A *Versbe írt szavak* költészetbölcseleti és verspoétikai tanulmányokat tartalmaz, valamint Kosztolányi Dezső, József Attila és Kovács András Ferenc lírai teljesítménye alapján egyfajta *irodalmi antropológia* megfogalmazására vállalkozik. A versnyelv és alanyiség problémaköréhez szorosan kapcsolódik a versnyelv és elbeszélés, illetve a cselekvés, a történet és a történelem diszkurzív rendjeinek újragondolt megvilágítása.

Kovács Gábor a szerzője *A történetképző versidom – Arany János elbeszélő költészete* című monográfiának, melynek középpontjában a Toldi-trilógia poétikai értelmezése áll, valamint a *Walesi bárdok* és a *Bolond Istók* új elméleti-módszertani problémákat felvető elemzése.

A *diszkurzus hermeneutikája* című fordításkötetet Kovács Gábor készítette el Paul Ricœur cselekvés- és szövegelméleti, valamint hermeneutikai tárgyú írásaiból válogatva.

Szilágyi Zsófia megjelentette *Az élő Móricz* című monográfiáját a Kalligram Kiadónál, mely módszertanilag is eredeti kísérlet a tradicionális Móricz-kép radikális átrajzolására, írásmódjának korszerű újraolvasására az élő magyar prózával feltárt párhuzamok tükrében.

Szitár Katalin befejezte Németh László regénypoétikájáról szóló monográfiáját (*A regény költészete – Németh László*), melynek alapján 2008-ban az ELTE-n *summa cum laude* minősítéssel megkapta a dr. habil. címet. A könyv 2010-ben jelent meg, s tartalmazza a *Bűn*, az *Iszony* és az *Irgalom* elemzését, poétikai és egzisztenciális problematikájuk újraértelmezését, valamint Németh László ironia-felfogásának s irodalomszemléletének eredeti feldolgozását.

6. Tanulmányok

A könyveinkben érdemi átdolgozás után publikált tanulmányok közül számosat közöltünk előzetesen folyóiratokban, amit a közlemények listája tartalmaz. Itt csupán azokra hívjuk föl a figyelmet, amelyek önálló blokként tematikus számokban kaptak helyet. Egy világirodalmi és egy szerzői-jubileumi válogatás jelent meg a *Filológiai Közönyben: Non-verbális médiumok a regényben* (2008/3–4.); *A dolog poétikája. Gogol bicentenáríma* (2009/3–4.). A két dupla szám 8 tanulmányt, 4 recenziót s 3 szakcikk fordítását tartalmazza. Tematikus válogatást tesz közzé az *Iskolakultúra* 2011/3. száma a műhelymunkában részt vett 5 doktorandusz cikkeiből.

Horváth Géza elméleti tanulmányaiban a fikció, a fantasztikum, a hangírás és a belső beszéd összefüggéseit vizsgálta. Ezt a megközelítést alkalmazta Dosztojevszkijről írott elemzéseiben is, melyek közül 4 tanulmány rangos külföldi szakfolyóiratokban és konferencia-kiadványokban látott napvilágot, ahol sajnos nem vették figyelembe az OTKA támogatás feltüntetésére vonatkozó igényünket. Jelentős teoretikus publikációjának tekinthető Bahtyin egyik regényelméleti főművének, *A szó a regényben* című könyvének a fordítása. A pályázó 2010. szeptembere és decembere között Moszkvában végzett kutatómunkát és feldolgozta a nemzetközi Bahtyin-recepció legfontosabb irodalmát. Előadást tartott a Bahtyin – Lukács párhuzamot megvitató moszkvai konferencián. Más előadásai Nápoly, Prága, Moszkva, Szent-Pétervár tudományos intézményeiben hangzottak el.

Hermann Zoltán a 19. századi magyar regény és novella, valamint számos átmeneti formát tartalmazó műfaji korpuszt kutatta – Kisfaludy Károly novelláit, Vörösmarty elbeszélő költeményeit, a Jósika-regényeket, Arany verses meséit, felhasználva a mesekutatás korszerű strukturális és antropológiai alapozású módszertanait.

Tegyey Gabriella a zene és a prózanyelv kapcsolatát elemezte Duras művei kapcsán, valamint folytatta Colette női írásmódjának elemzését. Mivel azonban 2008-ban munkahelye megszűnt a Pannon Egyetemen, a további kutatómunkát felfüggesztette, s a projektben szereplő terveit itt nem tudta megvalósítani. (Azóta publikálta elemzéseit: *Treize récits de femmes (1917-1997) de Colette à Cixous voix multiples, voix croisées*. L'Harmattan in Paris, 2009. 262 p.

7. Hallgatók és doktoranduszok tevékenysége

Kalavszky Zsófia Puskin és a posztmodern regény, illetve a regény és az életrajz összefüggésében publikált több tanulmányt, s *summa cum laude* megvédte doktori disszertációját (*A Puskin-életmű és -biográfia újraíródásainak tükrében*, 2008. 214. o. Témavezető: Kovács Árpád.)

Kovács Gábor doktorandusz-alkalmazásban foglalkoztatott kutatónk jeles szigorlattal zárta tanulmányait az ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskolájában, s 2010 őszén *summa cum laude* minősítéssel megvédte doktori értekezését (Témavezető: Kulcsár Szabó Ernő). A disszertációt – *A történetképző versidom. Arany János elbeszélő költészete* (244 o.) – publikáltuk a Diszkurzívák sorozatban. A Pannon Egyetem magyar szakos hallgatói körében végzett kutatómunkára felkészítő tevékenységet: három kari díjazásban részesített TDK-dolgozat témavezetője volt, melyek eljutottak az OTDK konferenciára. 2010. október 1-től főállású oktatója a Pannon Egyetem Magyar Irodalomtudományi Tanszékének.

Selmeczi János, végzett doktorandusz elkészítette és 2011 tavaszán benyújtja disszertációját, melynek címe: *A kései Turgenyev – A titok-próza poétikája*. Külön tanulmányokban dolgozta föl a nemzetközi kutatástörténetet, ill. a kritikai recepció alakulását. A kutatás központi kérdései – a fikció és fantasztikum narratológiája; a megújuló turgenyevi prózanyelv – regényeitől eltérő – diszkurzív szintjeinek feltárása; a titok-novellák poétikai újraértelmezése. Önálló tanulmányban foglalkozik a kispróza „líraiságával”.

Iván Réka, a Pannon Egyetem magyar szakos diákja hallgatói alkalmazásban vett részt a projekt megvalósításában. A hazai regénykutatás és kritika bibliográfiájának feldolgozásával volt megbízva. A munkát folyamatosan végezte 2008. decemberéig, amikor alkalmazása – a pályázat áthelyezése miatt – megszűnt. Megbízatásának eleget téve nehezen hozzáférhető, ugyanakkor az egyetemi képzésben megkerülhetetlen irodalomtudományi munkák digitális átírását végezte el, mellyel megalapozott egy fejleszhető szövegbázist a Magyar Irodalomtudományi Tanszéken.

Budapest, 2011. február 20.

Prof. Dr. Kovács Árpád
a kutatás vezetője